

چالش‌های مرزی جمهوری اسلامی ایران

روح‌مهوری آذربایجان

مؤلفان

حسن رضا قیطاسی

غلامرضا رضایی

دانشگاه علوم انتظامی امین

۱۳۹۸

چالش‌های مرزی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان

انتشارات دانشگاه
علوم انتظامی امین

مؤلفان: حسن رضا قیطاسی، غلامرضا رضایی

ناظر علمی: دکتر محمد نایب پور

ویراستار ادبی: مهدی میرحیدری

صفحه آرا: زهرا طاهری

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

لینوگرافی، چاپ و صحافی: چاپ و طراحی امروز

نشانی: تهران، ابتدای بزرگراه شهید خرازی، خیابان شهید جدی

ارتباط: دانشگاه علوم انتظامی امین. تلفن: ۴۸۹۳۱۳۹۳

حق هرگونه چاپ و نشر بدون مجوز از ناشر پیگرد قانونی دارد.

سرشناسه: قیطاسی، حسن رضا، ۱۳۴۶ -، گردآور، Gheitasi, Hassan Reza

عنوان و نام پدیدآور: چالش‌های مرزی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان / گردآوری و تدوین حسن رضا قیطاسی، غلامرضا رضایی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۳۵۶-۸

موضوع: ایران -- مرزها -- آذربایجان (جمهوری)

موضوع: Azerbaijan (Republic) -- Boundaries -- Iran

موضوع: آذربایجان (جمهوری) -- مرزها -- ایران

موضوع: Azerbaijan (Republic) -- Boundaries -- Iran

موضوع: آذربایجان (جمهوری) -- تاریخ

موضوع: Azerbaijan (Republic) -- History

شناسه افزوده: رضایی، غلامرضا، ۱۳۳۵ -، گردآورنده

شناسه افزوده: دانشگاه علوم انتظامی امین

شناسه افزوده: Amin Police University

رده بندی کنگره: ۱۳۹۸DSR۲۵ چ۲/ق۱

رده بندی دیویی: ۰۰۴/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۶۱۷۸۳

سخن ناشر

کسب علم و دانش و تلاش برای بهره‌گیری از علوم جدید و بومی‌سازی آن برای رفیع‌نارهای علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به‌منظور اعتلای اقتدار امت اسلامی از توصیه‌های مهم اسلام است. علوم پلیسی که همگام با پیشرفت بسیاری از علوم محض تلفیق آنها با یکدیگر، روزبه‌روز نومی‌شود و مرزهایی جدید از دانش می‌سازد، از جمله علم‌هایی است که درخت آن در کشورمان در حال رشد و نمو و ثمر دادن است.

تألیف آثار علمی برجسته و منبر و شایسته‌مفاهیم آنها از جمله رهیافت‌های کارآمد و اثربخش است که در سایه آن می‌توان بستر مناسبی برای بهره‌گیری از تجربه‌های ارزشمند و دانش بومی نخبگان کارشناسان علوم پلیسی در کشورمان ساخت. بدیهی است اندیشمندان، خبرگان و کارشناسان علوم پلیسی داخلی با تلفیق همگن تجربه‌های خود با علوم و تجربه‌های کارشناسان علوم پلیسی دیگر کشورها باعث پیشبرد دانش پلیسی در کشور خواهند شد. امید است با تحریر آثار تألیفی از این دست، گامی هرچند کوچک در این مسیر طولانی برداریم و نویسندگان، محققان، کارشناسان و استادان را برانگیزانیم تا تجربه‌ها و توان علمی خود را متبلور کنند و اشاعه دهند.

فهرست

پیشینه تاریخ ۱۵

فصل اول: کلیات و مفاهیم

بخش اول - شکل‌گیری مرزهای ایران و جمهوری آذربایجان ۲۲

پروتکل ۱۸۲۹ ۳۱

عهدنامه مودت - ۱۹۲۱ میلادی ۳۲

موافقت‌نامه حل مسائل مرزی و مالی ایران و شوروی ۳۲

تعیین خط مرز و علامت‌گذاری بر روی آن ۳۳

موقعیت جغرافیایی جمهوری آذربایجان ۳۶

مختصات جغرافیایی ۳۹

بخش دوم - مرزهای جمهوری آذربایجان ۴۰

وضعیت مرزهای مشترک جمهوری آذربایجان با جمهوری اسلامی ایران ۴۰

ویژگی‌های مرز مشترک ایران با آذربایجان ۴۳

مشخصات مرز ۴۴

رودخانه‌های مرزی ۴۶

سایر رودخانه‌های جمهوری آذربایجان ۴۸

موقعیت ژئوپلیتیکی مرزهای جمهوری آذربایجان ۴۹

محدودیت‌های ژئوپلیتیکی جمهوری آذربایجان ۵۰

اهمیت راهبردی جمهوری آذربایجان ۵۳

موقعیت راهبردی جمهوری آذربایجان ۵۵

۵۵	اهمیت مرز
۵۷	اساس سیاست خارجی جمهوری آذربایجان
۵۷	منافع ملی جمهوری آذربایجان
۵۸	اهداف امنیت ملی جمهوری آذربایجان در بخش سیاسی
۵۹	منافع ملی جمهوری آذربایجان در بخش اقتصادی
۵۹	منافع ملی جمهوری آذربایجان در بخش رفاه اجتماعی
۵۹	منافع جغرافیایی مؤثر بر منافع ملی آذربایجان
۶۱	تأثیر جغرافیای سیاسی بر منافع ملی آذربایجان

فصل دوم: مروری بر سیر تحولات ایجاد کشور جمهوری آذربایجان

۶۴	مقدمه
۶۵	تاریخ معاصر جمهوری آذربایجان
۷۰	پیشینه نام‌گذاری آذربایجان ایران و جمهوری آذربایجان
۷۴	تاریخ واگرایی آذربایجان از گلستان تا ترکمنچای
۷۶	معاهدات مرزی ناشی از جنگ‌های ایران و روس
۷۸	دیباجه عهدنامه ایران و روس
۸۶	جنگ دوم ایران و روس و عهدنامه ترکمنچای
۹۱	خط مرزی ادعایی کلنل خلمتسکی
۱۰۲	انقلاب روسیه و مسئله استرداد سرزمین‌های ایرانی
۱۱۳	آذربایجان در عصر شوروی
۱۱۶	آب و هوا
۱۱۶	ساختار سیاسی
۱۱۸	احزاب سیاسی مخالف
۱۱۸	تقسیمات کشوری
۱۲۳	تشیع در دوران کمونیسم در جمهوری آذربایجان
۱۲۳	اسلام و تشیع در دوره تزارها در جمهوری آذربایجان
۱۲۴	رواج تشیع در جمهوری آذربایجان

۱۲۵.....	تاریخ شیعیان
۱۲۵.....	علمای شیعی آذربایجان
۱۲۶.....	فعالیت شیعیان
۱۲۷.....	اهل سنت
۱۲۷.....	وهاپیون
۱۲۸.....	انرژی و خط لوله باکو- تفلیس- جیحان
۱۲۹.....	گاه‌شمار وقایع جمهوری آذربایجان

فصل سوم: چالش روابط سیاسی دو کشور پس از استقلال جمهوری آذربایجان

۱۳۴.....	بخش اول- چالش‌های ناشی از عوامل جغرافیایی
۱۳۴.....	(جغرافیای سیاسی و اجتماعی جمهوری آذربایجان)
۱۳۵.....	جغرافیای طبیعی
۱۳۹.....	اشغال بخشی از سرزمین جمهوری آذربایجان
۱۴۰.....	اهمیت قره‌باغ
۱۴۱.....	عوامل به وجود آمدن و طولانی شدن مناقشه قره‌باغ
۱۴۱.....	انرژی و خط لوله باکو-تفلیس-جیحان
۱۴۲.....	بخش دوم چالش‌های ناشی از گرایش‌های قومی و مذهبی
۱۴۲.....	همگرایی در مرزهای هم‌جوار
۱۴۲.....	منازعات قومی
۱۴۲.....	جغرافیای انسانی
۱۴۵.....	پتانسیل شکل‌یابی ملت
۱۴۶.....	بخش سوم- چالش‌های ناشی از عوامل حقوقی بین‌المللی
۱۴۷.....	روابط جمهوری آذربایجان و جمهوری اسلامی ایران
۱۵۰.....	بخش چهارم- عدم تعیین رژیم حقوقی دریای خزر
۱۵۱.....	تحولات رژیم حقوقی دریای خزر
۱۵۱.....	پیشینه رژیم حقوقی دریای خزر

۱۵۴.....	مبنای نظام حقوق دریای خزر
۱۵۴.....	پیشینه اختلاف در نظام حقوقی دریای خزر
۱۵۶.....	رژیم حقوق دریای خزر قبل از فروپاشی
۱۵۷.....	مواضع کشورهای ساحلی دریای خزر پس از فروپاشی شوروی (دیدگاه‌های کشورهای همسایه)
۱۵۹.....	راهکارهای ایران
۱۶۱.....	مواضع روسیه
۱۶۴.....	مواضع قزاقستان
۱۶۴.....	مواضع جمهوری آذربایجان
۱۶۵.....	مواضع جمهوری ترکمنستان
۱۶۵.....	اصل ریونی
۱۶۶.....	مواضع جمهوری اسلامی ایران
۱۶۸.....	دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران درباره رژیم حقوقی دریای خزر
۱۶۸.....	آخرین مواضع جمهوری اسلامی ایران
۱۷۰.....	مدل‌های رژیم حقوقی دریای خزر
۱۷۱.....	موضوعات رژیم حقوقی دریای خزر
۱۷۸.....	اصول کلی برای تعیین بهترین رژیم حقوقی دریای خزر
۱۸۱.....	بخش پنجم - مرز و ایستگاه راداری قیله (ک. ا. م.)
۱۸۳.....	اختلاف روسیه و آذربایجان
۱۸۴.....	پایان حضور روسیه در قیله
۱۸۵.....	اقدامات متقابل روسیه

فصل چهارم: چالش‌های مرزی ناشی از عوامل و محرک‌های داخلی

بخش اول - چالش‌های مرزی ناشی از جابجایی و از بین رفتن علائم مرزی و مشخص نبودن	
۱۹۰.....	خط مرز
۱۹۳.....	تحلیل قرارداد انتظامات مرزی ایران با شوروی سابق (جمهوری آذربایجان)
۱۹۷.....	بخش دوم - چالش‌های ناشی از جابجایی رودخانه‌های مرزی

۲۰۱.....	رودخانه‌های مرزی بین ایران و جمهوری آذربایجان
۲۰۵.....	تأسیسات آبی مشترك
۲۰۸.....	بخش سوم - چالش‌های ناشی از عوامل هیدروپولیتیک
۲۱۱.....	هیدروپولیتیک
۲۱۲.....	امنیتی شدن آب
۲۱۵.....	ژئوپلیتیک رودخانه‌های مرزی ایران و جمهوری آذربایجان
۲۲۶.....	بخش چهارم - چالش‌های ناشی از عدم بایش و نظارت بر مرزها
۲۳۰.....	عوامل مؤثر بر قاچاق
۲۳۲.....	قاچاق کالا
۲۳۳.....	قاچاق دخانیات (سیگار، توتون و ...)
۲۳۴.....	قاچاق فرآورده‌های نفتی
۲۳۷.....	قاچاق مشروبات الکلی
۲۳۷.....	قاچاق مواد مخدر
۲۳۸.....	قاچاق انسان
۲۳۹.....	آثار اجتماعی - فرهنگی قاچاق
۲۴۰.....	علل قاچاق کالا
۲۴۲.....	زمینه‌های قاچاق کالا
۲۴۵.....	آثار و پیامدهای اقتصادی قاچاق
۲۴۸.....	آثار و پیامدهای اجتماعی قاچاق
۲۵۱.....	راهکارهای مقابله با قاچاق

فصل پنجم: چالش‌های مرزی ناشی از جنگ بین ارمنستان و جمهوری آذربایجان

۲۵۴.....	بخش اول - چالش‌های ناشی از تأثیر منفی و روانی جنگ
۲۵۷.....	بخش دوم - چالش‌های ناشی از مشکلات اشغال خاک جمهوری آذربایجان توسط ارمنستان
۲۵۸.....	مناقشه قره‌باغ